

نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هشتم، شماره سی و یکم، زمستان ۱۳۹۶

شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸، شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶

دریافت: ۱۳۹۶/۵/۲۴ - پذیرش: ۱۳۹۶/۷/۴

<http://jupm.miau.ac.ir/>

صص ۱۸۶-۱۶۵

تحلیلی بر برنامه ریزی و رابطه میان عدالت شهری و سرمایه اجتماعی در

محله های شهر فردوسی - شهرستان شهریار

ابوالفضل مشکینی: استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

منصور رضاعلی*: دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

میثم رضائی: دانشجوی دکترای شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، باشگاه پژوهشگران

جوان و نخبگان، ایران

چکیده

عدالت شهری در محله ها به عنوان ابزار برنامه ریزان شهری به طور چشم گیری رو به افول نهاده است و این در صورتی است که زمینه های لازم برای ایجاد و ارتقای سرمایه اجتماعی وجود دارد تا بتوان عدالت را در سطح خردتر آن یعنی محلات پدیدار نمود. مشارکت و اعتماد شهروندان به مدیران شهری را می توان از عوامل مهم در شکل گیری سرمایه اجتماعی در محلات بیان کرد. هدف از این پژوهش مطالعه و بررسی ارتباط میان عدالت شهری و سرمایه اجتماعی در محلات شهر فردوسی می باشد. نوع تحقیق در این پژوهش کاربردی و روش آن توصیفی و تحلیلی از نوع رابطه ای و مقایسه ای است و برای این منظور از داده های حاصل از پرسشنامه و مصاحبه و برداشت های میدانی از دو روش آمار توصیفی و استنباطی (آزمون تی، آزمون همبستگی، آزمون رگرسیون و آزمون واریانس و مدل تحلیل مسیر) در نرم افزار SPSS استفاده شد. جامعه آماری، شامل ساکنان شهر فردوسی با جمعیت ۳۰۵۷۷ نفر است که تعداد ۳۸۴ نفر از آن ها با استفاده از جدول مورگان در پنج محله به عنوان نمونه در نظر گرفته شدند. بر اساس یافته های پژوهش در میان عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی رابطه ای به میزان ۰/۵۲۳ وجود دارد و به عبارتی می توان گفت که در تمام محله ها به غیر از محله محمود آباد با عدالت شهری بالا، میزان سرمایه اجتماعی پایین می باشد. همچنین در تبیین ابعاد تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی، مشارکت با میزان ۰/۷۷۸ بیشترین تاثیر را بر عدالت اجتماعی در محله ها دارد.

کلمات کلیدی: اعتماد، مشارکت، تساوی، عدالت، انسجام اجتماعی

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مساله

امروزه تغییرات اجتماعی سریع‌تر از تغییرات فیزیکی است و شهر از تغییرات اجتماعی تأثیر فوری می‌پذیرد، بنابراین مطالعه و تحلیل تغییرات اجتماعی و رابطه آن با ساخت فضایی شهر مورد تأکید در مباحث شهر و شهرسازی است به همین دلیل است که در چند سال اخیر پیشگامان جغرافیای شهری جدید ساخت داخلی شهرها را با توجه به عدالت اجتماعی (توزیع مناسب خدمات و امکانات شهری) که متأثر از سیاست‌های نظام حکومتی و اوضاع اجتماعی جامعه است به طور جدی مطالعه می‌کنند زیرا در شهرهای امروزی مسائل اجتماعی را نمی‌توان تنها با احداث خیابان و ناحیه بندی شهری حل کرد (خوش روی، ۱۳۸۵: ۳) از این رو وجود نابرابری و عدم تعادل فضایی در ساکنین نواحی مختلف یک شهر به هیچ‌وجه پدیده‌ای جدید در هیچ یک از شهرهای جهان نیست، اما در کشورهای در حال توسعه به دلیل فاحش بودن تفاوت‌های اجتماعی- اقتصادی، نابرابری و عدم تعادل در توزیع خدمات شهری تفاوت‌های فضایی شهرها تشدید شده است (موسوی، ۱۳۸۷: ۱۴) زیرا که ساختار فضایی یک شهر متشکل از اجزا و عناصری است که با یکدیگر در کنش متقابل هستند و ناپایداری هر کدام از این اجزا به کل ساختار تأثیر خواهد گذاشت (ساوج^۱، ۱۳۸۵: ۹۰) و در عصر حاضر اصلی‌ترین عامل بحران‌های جوامع بشری ریشه در نابرابری‌های اجتماعی و فقدان عدالت دارد (مرصوصی، ۱۳۸۳: ۹۰) و برای همین می

باشد که مفاهیم برابری، قانونمندی، اعطای حقوق و توازن در امکانات و خدمات شهری در میان شهروندان پدیدار گشته است. مفهوم عدالت اجتماعی از دهه ۱۹۶۰ میلادی به بعد در تفکرات اندیشمندان جغرافیا مطرح شد و جغرافیدانان در نظریات و مطالعات خود سعی کردند این بحث را توسعه دهند (کرمی و لطفی، ۱۳۸۷: ۸۶) یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین تحولات اجتماعی جهان در نیم قرن اخیر توسعه شهرنشینی است. رشد شتابان شهرنشینی و ظهور شهرها عواقب و پیامدهای متفاوتی را به دنبال داشته و با آسیب‌های شهری متعددی همراه شده است از جمله نارسائی‌های کالبدی، تأسیساتی، اقتصادی و خدماتی، آسیب‌های زیست محیطی، و بالاخره ناعدالتی‌های اجتماعی در حوزه‌های شهری، از جمله پیامدهای شهرنشینی شتابان بشمار می‌رود (لطفی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۹) اما در دنیای متکثر کنونی، عدالت بدون توجه به تفاوت‌ها و مشارکت‌های مردمی امکان پذیر نیست. از این رو آن دسته از تئوری‌های عدالت که وحدت جامعه را مفروض اصلی خود قرار داده‌اند، نمی‌توانند راهی برای ایجاد جامعه عادلانه در اختیار ما قرار دهند (صالح امیری و رضایی، ۱۳۸۷: ۱۱). بحث «عدالت» یکی از معدود بحث‌های محوری و اساسی است که در حوزه‌های گوناگون علم و فلسفه مطرح و از جایگاهی رفیع برخوردار است و امروزه به داخل شهرها نیز کشیده شده است. عدالت مانند بسیاری از مفاهیم علوم اجتماعی مفهوم سیالی است و این موضوع باعث شکل‌گیری قرائت‌ها و برداشت‌های متعدد درباره فحوای آن شده است (خلف

¹ Savage

اجتماعی و سرمایه اجتماعی و در نهایت، رزیابی رابطه میان این دو مفهوم در محله های شهر فردوسی است تا به دنبال آن به پرسش های مطرح شده پاسخ دهد.

۱-۲- اهمیت و ارزش پژوهش

در شهرهایی که بیشتر جمعیت آن مهاجران آن هستند به دلیل فرهنگ های متفاوت و خواسته های متفاوت نمی توان عدالت شهری را به نحو احسن پیاده نمود و این ضرورت بوجود می آید که فهمیده شود که آیا سرمایه اجتماعی و شاخص های آن تا چقدر می تواند محلات را به سوی عدالت شهری پیش ببرد تا بتواند تمامی شهروندان را در تمامی تصمیمات شهری و یا محله ای دخالت داد و اعتماد آن ها نیز به مدیران شهری جلب نمود و در کلی ترین سطح، سرمایه اجتماعی، ویژگی های هر جامعه یا گروه اجتماعی است که ظرفیت سازماندهی جمعی و داوطلبانه برای حل مشکلات متقابل یا مسائل عمومی را افزایش می دهد (رضایی و تسلیم، ۱۳۹۵: ۲۴۶).

۱-۳- اهداف

هدف از این پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر و تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی در تحقق عدالت شهری در سطح مدیریت محلی و میزان همبستگی و ارتباط سرمایه اجتماعی و عدالت شهری و همچنین تعیین عوامل مؤثر تر از میان عوامل شناسایی شده در ایجاد ارتباط با عدالت شهری است.

۱-۴- سوال های تحقیق

چه ارتباط و تناسبی میان عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی وجود دارد؟

خانی، ۱۳۸۷: ۳۷) از میان عوامل متعدد که می تواند به نابرابری و بی عدالتی اجتماعی کمک کند، می توان به نابرابری حقوقی اشاره کرد و حقوق شهروندی در تصمیمات شهری در سطح خردتر آن یعنی محلات بیشتر واقعیت پیدا خواهد کرد و این در حالی است که کروپوتکین آنارشیست می گوید: با وجود نابرابری و بی عدالتی، صلحی وجود نخواهد داشت (ضرابی و مغانی، ۱۳۸۵: ۱۰۸) از سوی دیگر امروزه در کنار مباحث انسانی و عدالتی در شهرها از سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی نام برده می شود که این مفهوم بنا به تعریف جاکوبز^۲ شبکه پیچیده ای از روابط انسانی می باشد که در طول زمان ایجاد می شود و حس مسئولیت شهروندی را پرورش می دهد (پیران، ۱۳۹۲: ۱۴) کارل مارکس^۳ نیز بحث های سرمایه اجتماعی را بر کنار از مفهوم سرمایه سرچشمه ای به مثابه رابطه ای اجتماعی و دادوستد نابرابری می داند و از این رابطه می توان پیوند عدالت اجتماعی را با سرمایه اجتماعی حدس زد. افزایش مشارکت مردم در فعالیت های شهری و تشویق به مشارکت مدنی، از مهم ترین عوامل گسترش بهره اجتماعی و تقویت اعتماد متقابل شهروندان و مسئولان شهری است. مشارکت مردم در تصمیم گیری ها و فعالیت های شهری، باورپذیری طرح های عمرانی، توسعه ای و خدماتی را تضمین و فرایند اعتمادسازی را تسریع می کند و در کنار آن نیز کارایی را بالاتر خواهد برد (صالحی، ۱۳۸۵: ۲۲). مطالعه صورت گرفته در این پژوهش، محلات واقع در شهر فردوسی در شهرستان شهریار است. بدین ترتیب، این پژوهش به دنبال مطالعه و شناخت عناصر و شاخص های عدالت

³ Karl Marx

² Jacobs

از دیگر مکاتبی که در سال‌های اخیر به موضوع عدالت اجتماعی پرداخته است، مکتب جغرافیای فرهنگی نو است. در مکتب جغرافیای فرهنگی نو، نیل اسمیت از متفکران این مکتب معتقد است: نابرابری و نبود عدالت اجتماعی در شهرها، نواحی، کشورها و جهان حاصل دو عامل بحران‌زا در نظام سرمایه‌داری می‌باشد:

- ۱- تثبیت فضایی سرمایه
 - ۲- نیاز شدید سرمایه‌داری به تحرک سرمایه در جهت تعادل بخشی به قانون کاهش سود دهی سرمایه
- دیوید هاروی و رونالد جانستون، دو نفر از جغرافیادانان مکتب رادیکال هستند. اثر با ارزش هاروی با عنوان عدالت اجتماعی و شهر در سال ۱۹۷۳ منتشر شد. در این کتاب، هاروی مفهوم عدالت اجتماعی را کمک به خیر و صلاح همگانی، ملاک توزیع درآمد در مکان‌ها، تخصیص عادلانه منابع و رفع نیازهای اساسی مردم تعریف می‌کند. رونالد جانستون^۴ معتقد بود: جغرافیادانان باید در جهت کشف علل نابرابری‌های ناحیه‌ای حرکت کنند و هدفشان باید از میان بردن نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در جامعه باشد (کرمی و لطفی، ۱۳۸۷: ۷۴ و ۷۳). از دید اونیل، یک ساختار اجتماعی تساوی طلبانه پیش شرطی برای در برگیرندگی همه شهروندان به عنوان مشارکت‌کنندگان موثر در فرایند سیاسی است. از دید او عدالت به معنی تساوی آزادی ارتباطی موثر، نیازمند ساخت شکنی همه روابط سلسله‌مراتبی بین گروه‌های اجتماعی است که به صورت ساختارمند ایجاد شده‌اند. از دید اونیل در نظم مردمسالارانه، هیچ‌گونه نابرابری ساختاری متحمل

تأثیر و مقدار عوامل تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی در عدالت اجتماعی چقدر است و کدام عامل بیشترین تأثیر را دارد؟

۱-۵- پیشینه پژوهش

- دیدگاه‌ها و مکتب‌ها پیرامون عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی

مکتب جغرافیای رادیکال، ابتدا توسط جغرافیادانان درس آموخته مکتب جغرافیای آنارشیستی مطرح شد. جغرافیادانان این مکتب در مطالعات خود موضوعاتی از قبیل علل توسعه نیافتگی و نابرابری‌های ناحیه‌ای را مورد توجه قرار می‌دادند. جغرافیادانان رادیکال عقاید زیربنایی خود را به شرح زیر مطرح می‌کنند:

- ۱- حذف نابرابری‌های میان ملت
 - ۲- توسعه همانند و برابر در داخل ملت‌ها
 - ۳- کمال‌پذیری صادقانه و واقعی انسان‌ها
- مکتب جغرافیای انتقادی، غارت منابع طبیعی را زمینه‌ساز استثمار انسانی و در نتیجه از میان رفتن عدالت اجتماعی می‌داند. مباحثی مثل نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، تأمین عدالت و آزادی و عوامل موثر در محرومیت و عقب‌ماندگی در مکتب جغرافیای انتقادی مورد بررسی قرار می‌گیرند.

هدف مکتب جغرافیای ساختاری، شناسایی چگونگی توزیع منابع کمیاب مثل زمین شهری، توزیع درآمد میان مردم، ثروت کشور و غیره می‌باشد. جغرافیادانان این مکتب معتقدند: علل گسترش امراض، بیش از شیوه زندگی افراد، به نظام‌های سیاسی و اقتصادی کشورها مربوط است.

⁴ Ronald Johnston

نمی شود و تمامی گروه های اجتماعی که به صورت ساخت مند ایجاد شده اند از آزادی برای ایجاد دیدگاه و چشم انداز خود در مورد مسائلی که آنها را مورد تاثیر قرار می دهند برخوردار باشند. از سوی دیگر، این گروه ها با ید قادر به ارزیابی و ارائه دیدگاه متمایز و کارایی برابر بوده و دارای صدای برابر به نسبت اندازه شان در مباحث عمومی در باره علائقی که در آن سهم هستند (O'Neill, 2011: 121). با توجه به مباحث فوق می توان گفت: مفهوم عدالت مفهوم بسیار سیالی است. از این رو، ایدئولوژی های سیاسی متعدد، شرایط متفاوتی از عدالت را توسعه و ترویج داده اند. از میان دیدگاه های متعدد مطرح شده در این زمینه، دیدگاه های فرصت های برابر، استحقاق بهره مندی، کارکردهای عدم تساوی و مساوات بسیار مورد توجه دانشمندان قرار گرفته است (Marshall, 2009: 333). می توان از میان تمام این نظرات و دیدگاه ها نتیجه گرفت که در مبحث عدالت اجتماعی برابری و مساوات، توازن در توزیع امکانات و رعایت کردن حقوق شهروندان در هر محله از شاخص های اساسی و موثر می باشد. از دید پاتنم^۵ سرمایه اجتماعی همچون سرمایه فیزیکی و انسانی به ویژگی های سازمان اجتماعی از قبیل شبکه ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد که هماهنگی و همکاری برای کسب سود متقابل را تسهیل می کند. سرمایه اجتماعی سرمایه گذاری در زمینه فیزیکی و انسانی را افزایش می دهد می توان از میان تمام این نظرات و دیدگاه ها نتیجه گرفت که در مبحث عدالت اجتماعی برابری و مساوات، توازن در توزیع امکانات و رعایت کردن

حقوق شهروندان در هر محله از شاخص های اساسی و موثر می باشد. سازمان های اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه ها است که می توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارآیی جامعه را بهبود بخشند. از دید پاتنم سرمایه اجتماعی مانند سایر سرمایه ها مولد است و امکان دستیابی به اهداف مشخصی را فراهم می کند که بدون آن غیر قابل دسترسی خواهند بود. برای مثال، گروهی که اعضایش به یکدیگر اعتماد زیادی دارند، نسبت به گروهی که فاقد این ویژگی ها هستند، توان انجام کارهای بیشتری را دارند. در جامعه کشاورزی که یک کشاورز یونجه اش را از دیگری می گیرد و ابزار کشاورزی در سطحی گسترده قرض داده و قرض گرفته می شود، سرمایه اجتماعی به هر کشاورز اجازه می دهد تا کارش را با سرمایه های مادی کمتری به پایان برساند (پاتنم، ۱۳۸۰: ۲۸۵). همانطور تحقیقات در مورد سرمایه اجتماعی نشان می دهد شاخص های همچون مشارکت و اعتماد میان شهروندان در سطح محلات می تواند شاخص دیگری را نیز بوجود بیاورد که آن را به نام کارایی می نامیم که هر سه این شاخص ها را به عنوان عوامل تاثیر گذار در مدیریت محله در این پژوهش در نمونه موردی مقاله به کار خواهیم برد.

۱-۶- روش پژوهش

پژوهش حاضر، کاربردی و روش آن توصیفی از نوع رابطه ای و مقایسه ای است که برای انجام دادن آن، از دو روش معمول در پژوهش ها، یعنی کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. برای تدوین چارچوب نظری پژوهش، به مطالعات پیشین در تحلیل رابطه میان

عنوان نمونه و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده با انتساب متناسب انتخاب شدند. اما در نهایت تعداد ۳۴۳ پرسشنامه قابل ارزیابی بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار SPSS، با روش‌های آماری توصیفی و همچنین روش‌های آماری استنباطی انجام گرفت. در این پژوهش، از آزمون‌های تی، همبستگی، رگرسیون و واریانس بهره گرفته شده است.

۱-۷- محدوده مورد پژوهش

شهر فردوسی که در شهرستان شهریار واقع شده است دارای مساحتی حدود ۳۲۹ هزار متر مربع می‌باشد. این شهر از تجمع پنج محله به نام‌های فردوس، عباس‌آباد، محمود آباد، عبدالآباد و خاوه تشکیل شده است. جامعه آماری این پژوهش همه خانوارهای ساکن در شهر فردوسی می‌باشد که جمعیت این شهر بر طبق ممیزی سال ۱۳۹۳ که در سطح شهر انجام گرفت ۳۰۵۷۷ هزار نفر می‌است و پیش‌بینی جمعیت بر اساس مدل جمعیتی رشد‌نمایی در سال ۱۴۰۱ در حدود ۴۳ هزار نفر خواهد بود. این شهر از سمت شمال با شهر شهریار، از سمت غرب با شهر وحیدیه، از سمت شرق با دهستان اسدآباد و از سمت جنوب به شهرک مصطفی خمینی محدود می‌شود. شهر فردوسی از نظر موقعیت جغرافیایی به دلیل قرار گرفتن در مسیرهای ارتباطی، دارای موقعیتی مهم می‌باشد به طوری که ورودی‌های این شهر در مسیرهای ارتباطی مهمی قرار دارد.

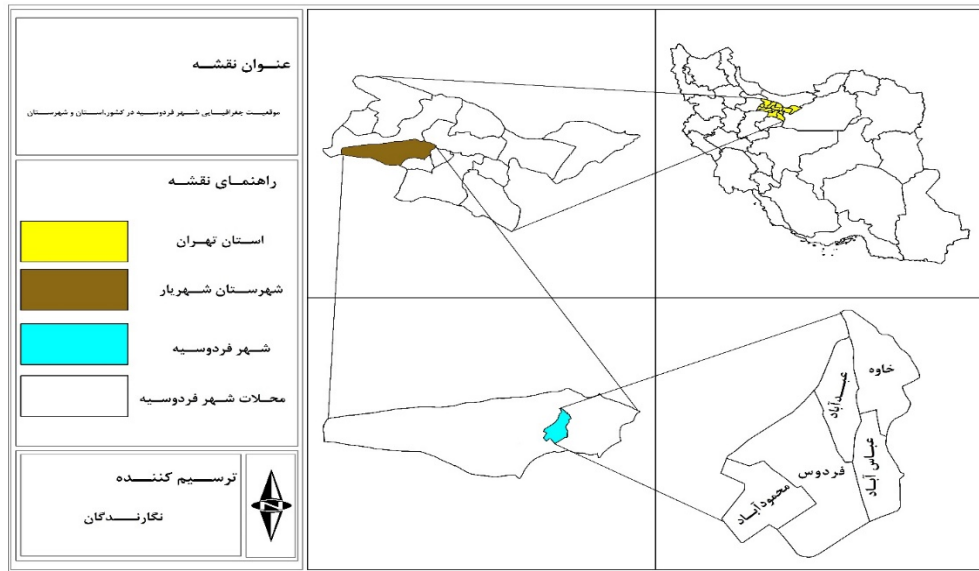
سرمایه اجتماعی و عدالت اجتماعی مراجعه شد. پس از ارزیابی پژوهش‌ها، بررسی نظریه‌های مربوط به موضوع و شناخت وضعیت کنونی جامعه، شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق تدوین شدند. ابزار اندازه‌گیری مورد استفاده در این تحقیق، پرسشنامه است که ارزش-گذاری داده‌ها، با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت صورت گرفت. جهت اطمینان از روایی پرسشنامه پس از تهیه پرسشنامه مقدماتی، پرسشنامه در اختیار متخصصان و صاحب‌نظران مربوطه قرار گرفت و پس از

جدول ۱- آمار جمعیتی محله‌های مورد پژوهش

نام محله	تعداد خانوار	جمعیت	تعداد پرسشنامه‌های توزیع شده
خاوه	۲۶۳۴	۸۵۷۸	۱۰۸
عبدالآباد	۲۰۲۸	۶۶۴۰	۸۳
عباس‌آباد	۱۲۷۲	۴۳۲۲	۵۴
فردوس	۳۰۴۹	۹۹۷۰	۱۲۵
محمودآباد	۳۳۹	۱۰۶۷	۱۴
جمع	۹۳۲۲	۳۰۵۷۷	۳۸۴

منبع: شهرداری فردوسی ۱۳۹۵

اصلاحات لازم برای سنجیدن اعتبار آن طی یک تحقیق آزمایشی (pilot test) پایایی آن بررسی شد که ضریب آلفای کرونباخ بدست آمده برابر (در بازه ۰.۹۵-۰.۷۶) α گردید. جامعه آماری این تحقیق، شامل کلیه شهروندان محلات واقع در شهر فردوسی - شهرستان شهریار است که تعداد جمعیت این محله بر طبق ممیزی سال ۱۳۹۳ که در سطح شهر انجام گرفت حدوداً ۳۰۵۷۷ نفر می‌باشد که نمونه‌ی مورد نظر ما از جامعه‌ی نام برده شده است. به منظور محاسبه حجم نمونه، با استفاده از جدول مورگان، تعداد ۳۸۴ نفر به

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی شهر فردوسیه در کشور، استان و شهرستان

۲- مبانی نظری

۱-۲- مفاهیم و تعاریف عدالت شهری

در تبیین مفهوم عدالت و تعاریف آن به خاطر پرهیز از مناقشات علمی موجود، به حداقل تعریفی که از مفهوم عدالت ارائه شده و بر آن اتفاق نظر وجود دارد بسنده کرده و آن را مفروض بحث خود قرار می دهیم، بر اساس این تعریف: "العدل وضع کل شیء موضعه و اعطاء کل ذی حق حقه" عدل عبارت است از این که هر چیز در جای خودش قرار بگیرد و هر ذی حقی به حق خود برسد. در قرآن و اخبار نیز عدالت بر دو قسم است: فردی و اجتماعی که هر دو معنی، مورد عنایت کامل آیین مقدس اسلام می باشد. عدالت فردی اجتناب از دروغ، غیبت و غیره است و کسی که این گونه رفتار نماید عادل نامیده می شود و منصب قضاوت را می تواند به دست آورد. عدالت اجتماعی در عدم افراط و تفریط نسبت به حقوق دیگران است و مساوی دیدن افراد در

برابر مقررات (نوعی، ۱۳۸۰: ۳۱). همچنین عدالت به معنای تعیین جایگاه هر چیز و گذاردن هر چیز در جایگاه خود است در حالی که جود به معنای خارج کردن چیزها از جایگاه واقعی شان در جهت مصلحت و انسان دوستی است. زمانی که شخص احسان می کند، از حق خود به خاطر جنبه های انسانی گذشته است. عدالت یک سیاست دائمی و عمومی است که حوزه عمل بسیار وسیعی دارد. آن چه باید به عنوان سیاست کلی و دائمی در هر حکومتی مدنظر باشد اجرای عدالت است، اما جود و احسان از آن دسته اموری است که نه به عنوان سیاست دائمی قابل اجرا است و نه این که می تواند عمومیت داشته باشد (اصلاحی، ۱۳۸۵: ۳۴). پیشینیان ما گفته اند عدالت آن است که حق هر صاحب حق را به او بدهند. اما باید بدانیم حد و اندازه حق هر کس چیست که باید به او داده شود. در تعریف دیگری گفته اند عدالت آن است که هر چیز را در جای خودش بگذارند. چند و چون این

جایگزینی نیز مبهم است. دیوید هیوم بر این عقیده است که عدالت تنها در یک جامعه متوسط الحال معنی و مفهوم پیدا می‌کند. در جامعه‌ای که مردم با گرسنگی و بی سرپناهی دست به گریبان‌اند، بحث از عدالت بی معنی خواهد بود زیرا در چنان جامعه‌ای حواس مردم وقف آن است که زنده بمانند و طعمه مرگ نشوند. در جامعه‌ای نیز که همگان از همه لذات و نعمت‌ها برخوردار باشند جایی برای بحث درباره عدالت وجود ندارد (حجتی و مضطرزاده، ۱۳۸۷: ۴۱). از مهم‌ترین مسائلی که دین اسلام روی آن تکیه دارد، مسأله‌ی حفظ حقوق و اموال مردم و به طور کلی اجرای عدالت اجتماعی است. عدالت ورزی در همه شئون حکومت؛ حتی عدالت در توزیع امکانات و فرصت‌ها. اجرای عدالت نه تنها از وظایف اخلاقی حاکمان است؛ بلکه یکی از راه‌های نفوذ در دل و جان مردم نیز به شمار می‌رود. احادیث مختلف از امامان معصوم و مصلحان اجتماعی وجود دارد که همواره بر مفهوم عدالت اجتماعی تأکید فراوان کرده‌اند. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «من عدل نفذ حکمه (کسی که عدالت بورزد؛ حکمش نافذ است). یا در جایی دیگر می‌فرماید: «عدل تدم کل القدرته عدالت بورز تا قدرت و حکومت تداوم یابد» بنابراین عدالت فضایی در شهرها بدان معناست که مکان زندگی هر فرد حاصل از تقسیم کار اجتماعی وی را از استحقاق اجتماعی محروم نکند. نابرابری‌های فضایی، تنها هنگامی موجه می‌باشد که بهبود حیات همگانی را در پی داشته باشد (اطهاری، ۱۳۸۱: ۲۸). دیوید هاروی عدالت اجتماعی

و فضایی در شهرها را تخصیص عادلانه‌ی منابع و امکانات شهری می‌داند که بتواند به گونه‌ای هدایت شود که افراد با حداقل شکاف و اعتراض نسبت به حقوق خود مواجه باشند و نیازهای جمعیتی آن در ابعاد مختلف برآورده گردد (هاروی، ۱۳۷۹: ۹۷). بنابراین حرکت و رسیدن به پایداری شهرها زمانی محقق خواهد شد که تخصیص و توزیع خدمات و امکانات میان واحدهای فضایی و اجتماعی شهرها مطابق با نیازهای جمعیتی و مساوات و برابری جغرافیایی صورت گیرد (موسوی، ۱۳۹۱: ۱۸۰). عدالت اجتماعی از جذاب‌ترین شعارهای مکاتب بشری در طول تاریخ بوده است و در دهه‌های گذشته یکی از مهم‌ترین موضوع‌هایی است که دانشمندان علوم اجتماعی به آن توجه دارند. این امر برآمده از رویکرد واقع‌بینانه‌ی تمامی رشته‌های علوم انسانی به فرایندهای نابرابری در جهان است (مرصوصی، ۱۳۸۳: ۱). عدالت اجتماعی از مفاهیمی است که در تاریخ زندگی بشر، کاربردها و برداشتهای مختلفی داشته است و مفهوم آن همیشه مورد گفت و گو و کشمکش اندیشمندان مختلف بوده است، به گونه‌ای که درک انسان معلول با یک انسان مستعد از مفهوم عدالت، متفاوت خواهد بود. همین‌طور فردی از طبقه‌ی پایین اجتماعی با فردی توانگر با پایگاه اقتصادی بالا، فردی مسلمان با فردی غیر مسلمان، شهروند ساکن در منطقه‌ی مرفه‌نشین پایتخت با یک فرد ساکن در روستای دور افتاده و... هر یک دیدگاه‌های متفاوتی از مفهوم عدالت دارند. بنابراین می‌توان گفت: «عدالت نیز مقید به زمان و مکان و نوع روابط نظام و ساختارهای اجتماعی

فرض اعتماد متغیر می باشد که روابط اجتماعی و تبادل اشتراکات را تسهیل نموده است. (Villar and Cartes, 2016:58). همچنین سرمایه اجتماعی ابزاری برای ارزیابی بهره گیری از اعتماد، هنجارها و شبکه های جوامع ارزیابی شده برای اندازه گیری سطحی از سرمایه است و در اینجا نقش گروه ها و نهادهای جامعه حائز اهمیت می باشد (Yourike Prasiswa and Rizal Sutikno, 2015:373). پورتس^۶ در میان محققانی است که حضور سرمایه اجتماعی را در جامعه مهاجر تسخیر شده می داند او سرمایه اجتماعی را به عنوان توانایی برای صادر کردن دستور برای منابع کمیاب به موجب عضویت در شبکه و ساختارهای گسترده تر تعریف کرده است (Hasanah, 2015:386).

۳- تحلیل یافته ها

۳-۱- شاخص های عدالت شهری

هر جامعه ای را می توان اجتماع کم و خودگردانی دانست که در آن روابط افراد، بر اساس اصول و قوانین مشخص و معینی صورت می گیرد. اطاعت افراد از این قواعد، نوعی پیوند اجتماعی را بین آنها فراهم می سازد. در نتیجه افراد برای پیشبرد منافع خود و جامعه ای که در آن زندگی می کنند با یکدیگر همکاری می کنند. اما با وجود اینکه جامعه بر مبنای منافع همه افراد شکل گرفته است، ولی هیچ جامعه ای را نمی توان یافت که بین اعضای آن تضادی وجود نداشته باشد. در

است" (حاتمی نژاد و راستی، ۱۳۸۵:۳۹) در نتیجه، بین کیفیت زندگی افراد و دسترسی به خدمات رابطه ی معناداری وجود دارد. در کل نابرابری اجتماعی، بازتاب دستیابی متفاوت طبقات و قشرهای مختلف به انواع این کالاها در هر جامعه است. به این اعتبار، نابرابری در فرصت های زندگی یعنی بهداشت و مانند این ها مهم ترین، توزیع تفاوتی و تفاضلی امکانات و فرصت هایی از قبیل تحصیلات، اشتغال، درآمد شاخص برای درک موقعیت های نابرابر در پایگاه های اجتماعی و اقتصادی افراد و گروه ها در هر جامعه است (حاتمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۱:۴۲).

۲-۲- مفاهیم و تعاریف سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی منبعی اجتماعی است که می توان به عنوان یک سرمایه گذاری برای به دست آوردن یک منبع جدیدی در جامعه در نظر گرفته شود. سرمایه اجتماعی برای توسعه انسانی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و ثبات دموکراتیک مورد نیاز می باشد. مشکلات متعدد و انحرافات که کشورها به آن مبتلا شدند عمدتاً ناشی از توقف سرمایه اجتماعی در حال رشد در همین جوامع است (Surya, 2016:230). سرمایه اجتماعی به سه دیدگاه مختلف می تواند نزدیک شود و از نظر ساختاری نشان می دهد که سرمایه اجتماعی مجموعه ای از منابع در دسترس می باشد که از مشارکت در شبکه های اجتماعی به دست آمده و اگرچه در ابتدا سرمایه اجتماعی یک ویژگی فردی بود ولی در حال حاضر یک ویژگی با

⁶ Portes

جدول ۲- گویه های هر بعد در عدالت شهری

ابعاد	گویه ها
برابری و مساوات	توزیع عادلانه خدمات در محله ها، ایجاد حس برابری در شهروندان، استفاده بهتر از امکانات و مشارکت بیشتر مردم در امورات شهری
قانون مندی	عادل بودن قانون‌گذاران و مجریان در امور شهری، تعادل بخشی در میان محلات، پذیرش تصمیمات صحیح شهری توسط شهروندان و وجود عدالت انسانی در جامعه
اعطای حقوق	اجازه و اختیار دادن به شهروندان در امور محلات، ایجاد عدالت اجتماعی در محلات با احترام گذاشتن به حقوق دیگران، مشخص نمودن حقوق، اولویت ها و آزادی های افراد معین و مشخص، مراعات نمودن درستی حقوق از سوی شهروندان و مراجع ذی صلاح
توازن	وجود امکانات و خدمات مورد نیاز محلات به حد لازم، تقسیم امکانات به نحو صحیح در جامعه، دوام و بقاء و تأمین عدالت در کل شهر، همه جانبه بودن و در برگیرنده کلیه بخش ها و شهروندان

حالی که همکاری افراد جامعه با یکدیگر امکان آن را فراهم می‌سازد که آن‌ها به منافع دست پیدا کنند که دسترسی به این منافع برای هیچ یک از آن‌ها به تنهایی امکان‌پذیر نیست. در نتیجه مجموعه‌ای از قواعد و اصول لازم است تا براساس آن‌ها یکی از ترتیبات اجتماعی گوناگونی که چگونگی تقسیم امتیازات را تعیین می‌کند انتخاب شده و در مورد چگونگی توزیع مناسب سهم هر یک از افراد در جامعه، توافق وجود داشته باشد. ما این اصول را عدالت اجتماعی می‌نامیم. این اصول، روش تعیین حقوق و وظایف را در نهادهای اساسی جامعه تعیین کرده و

چگونگی توزیع مناسب منافع و هزینه‌های همکاری اجتماعی را تعیین می‌کند. زمانی می‌توان گفت که جامعه از نظم ایده‌آلی برخوردار است که همه اعضای آن اصول معینی از عدالت را پذیرفته باشند. بدین ترتیب، می‌توان گفت عدالت اجتماعی، مفهومی چندبعدی است که با مفاهیمی مانند برابری و مساوات، قانون‌مندی، اعطای حقوق و توازن اشتراک‌هایی دارد. در این تحقیق، برای سنجش عدالت شهری و اندازه‌گیری متغیرهای برابری و مساوات، قانون‌مندی، اعطای حقوق و توازن از پرسشنامه بهره گرفته شده است.

۲-۳- شاخص‌های سرمایه اجتماعی

با توجه به تعاریفی که ارائه شد، می‌توان سرمایه اجتماعی را این‌گونه جمع‌بندی کرد که سرمایه اجتماعی، منبعی برای کنش جمعی است و شامل آگاهی و توجه به امور عمومی اجتماعی- سیاسی، اعتماد عمومی و نهادی، عناصر ساختاری شبکه‌ها و مشارکت‌های رسمی و غیررسمی و هنجارهای اجتماعی مربوط می‌شود. از طرفی نتیجه آن، انسجام اجتماعی، تسهیل حل مشکلات با اقدام جمعی، ارتقای سطح همکاری اعضای جامعه و در نهایت، بهبود کارایی جامعه است. در این تحقیق، برای سنجش سرمایه اجتماعی، از سه شاخص اعتماد، مشارکت و کارایی استفاده شده است.

جدول ۳- گویه های هر بعد در سرمایه اجتماعی

ابعاد	گویه ها
اعتماد	اعتماد به نهادهای محلی ای (فرهنگسراها و ...) در بین شهروندان، اعتماد به اهالی محل و شهروندان، اعتماد به شورای شهر، هیأت امنای محله و بررسی وضعیت محله، اعتماد به پاسخگویی شورای شهر در مقابل شهروندان، اعتماد به شورای شهر بر مبنای شاخص انتظارات ناظر بر نیازهای اجتماعی
مشارکت	شرکت در تصمیم گیری ها و برنامه ریزی های مدیریتی محله توسط شهروندان، علاقه و اعتماد در مردم برای توسعه و پیشرفت، ارزش و اعتبار قائل شدن نسبت به نظرات و خواسته های ساکنان شهر فردوسیه، حس مالکیت در مردم و در نتیجه وجود انگیزه برای مشارکت، تمایل ساکنین به مشارکت در امور محله و افزایش امکانات محله، سهولت ارتباط شهروندان با مدیران محلی
کارایی	اطلاع شهروندان از مصوبات محله ای، وجود امنیت اجتماعی در دل محلات علاوه بر ایجاد کلاتری ها با استفاده از نگهبان محله و برانگیختن حس مسوولیت پذیری مردم و انجمن های محلی به خصوص برای زنان و کودکان، دائمی و مستمر بودن فعالیتهای مدیریت محله، رضایتمندی اهالی محله از اقدامات مدیریت محله، موثر بودن اقدامات مدیریت محله برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده

محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار مرد و ۴۵/۲ درصد از آنان زن می باشند و از نظر سطح تحصیلات، ۲۰/۱ درصد از شهروندان محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، دارای سطح تحصیلات دیپلم، ۲۷ درصد فوق دیپلم، ۴۲/۵ درصد لیسانس، ۱۰/۲ درصد فوق لیسانس و ۰/۳ درصد از آنان دکتری می باشند.

- یافته های تحلیلی

- ارزیابی میزان عدالت شهری در محله ها

یکی از آزمون های پارامتریک، آزمون تی تک نمونه ای است. این آزمون برای ارزیابی یکسان بودن یا نبودن میانگین نمونه با میانگین جامعه در حالتی به کار می رود که انحراف معیار جامعه مجهول باشد؛ یا هنگامی که میانگین یک متغیر کمی از یک نمونه را داشته باشیم و بخواهیم آن را با یک عدد فرضی مقایسه کنیم. در اینجا برای ارزیابی فرضیه اول، از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شد؛ به این صورت که نظرهای نمونه مورد مطالعه درباره هریک از ابعاد عدالت در پنج محله با حد متوسط محاسبه شد تا میزان رضایت از عدالت شهری ارزیابی شود. نتایج در جدول (۴) مشاهده می شود.

- بعد برابری و مساوات

برای ارزیابی بعد برابری و مساوات در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، ۴ گویه در نظر گرفته شد. با توجه به تعداد گویه ها، حد متوسط ۱۲/۹ است. پس از بررسی نظرهای پاسخگویان و مقایسه میانگین (۱۵/۹۹) با حد متوسط، می توان گفت که برابری و مساوات، در سطحی بالاتر از حد متوسط قرار دارد.

۳-۳- بحث و یافته ها

- یافته های توصیفی

با توجه به نتایج تحقیق، متوسط سن شهروندان محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، ۳۶ سال می باشد که جوان ترین آنها ۲۱ سال و مسن ترین آنها ۷۱ سال داشته اند. از نظر جنس، ۵۴/۸ درصد از شهروندان

جدول ۴- آزمون تی تک نمونه ای میزان عدالت شهری

ابعاد	تعداد گویه	میانگین	سطح معناداری	آزمون تی	پایین ترین حد	بالا ترین حد	حد متوسط
برابری و مساوات	۴	۱۵/۹۹	۰/۰۰۰	۶۲/۱۷	۱۲/۵۸	۱۳/۴۰	۱۲/۹
قانون‌مندی	۴	۱۶/۱۸	۰/۰۰۰	۲۵/۶۹	۱۲/۸۱	۱۳/۵۶	۱۳/۱
اعطای حقوق	۵	۲۰/۰۱	۰/۰۰۰	۷۹/۰۱	۱۶/۵۹	۱۷/۴۳	۱۷
توازن	۴	۱۶/۶۰	۰/۰۰۰	۶۳/۱۲	۱۳/۱۷	۱۴/۰۲	۱۳/۶۰

همچنین سطح معناداری، برابر با ۰/۰۰۰ محاسبه شده، بیانگر توافق معنادار پاسخگویان در این زمینه است.

- بعد قانون‌مندی

برای ارزیابی بعد قانون‌مندی در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، ۴ گویه در نظر گرفته شد. با توجه به تعداد گویه‌ها، حد متوسط ۱۳/۱ است. پس از بررسی نظرهای پاسخگویان و مقایسه میانگین (۱۶/۱۸) با حد متوسط، می‌توان گفت که قانون‌مندی، در سطحی بالاتر از حد متوسط قرار دارد. از طرفی سطح معناداری، توافق معنادار پاسخگویان در این زمینه را نشان می‌دهد.

- بعد اعطای حقوق

برای ارزیابی بعد اعطای حقوق در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، ۵ گویه در نظر گرفته شد. با توجه به تعداد گویه‌ها، حد متوسط ۱۷ است. پس از بررسی نظرهای پاسخگویان و مقایسه میانگین (۲۰/۰۱) با حد متوسط، می‌توان گفت که اعطای حقوق، در سطحی بالاتر از حد متوسط قرار دارد. از طرفی سطح معناداری، نشانگر توافق معنادار جامعه نمونه در این زمینه

است.

- بعد توازن

برای ارزیابی بعد توازن در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، ۴ گویه در نظر گرفته شد. با توجه به تعداد گویه‌ها، حد متوسط ۱۳/۶۰ است. پس از بررسی نظرهای پاسخگویان و مقایسه میانگین (۱۶/۶۰) با حد متوسط، می‌توان گفت که توازن، در سطحی بالاتر از حد متوسط قرار دارد. همچنین سطح معناداری، برابر با ۰/۰۰۰ محاسبه شده، بیانگر توافق معنادار پاسخگویان در این زمینه است.

- ارزیابی میزان سرمایه اجتماعی در محله‌ها

- اعتماد

برای ارزیابی میزان اعتماد در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، شش گویه در نظر گرفته شد که با توجه به تعداد گویه‌ها، حد متوسط محاسبه شده برابر ۲۲/۳۰ است. میانگین اعتماد پاسخگویان، ۲۵/۳۰ است که بالاتر از حد متوسط است. همچنین سطح معناداری محاسبه شده (P-Value=۰/۰۰۰۰) بیانگر

جدول ۵- آزمون تی تک نمونه ای میزان سرمایه اجتماعی

ابعاد	تعداد گویه	میانگین	سطح معناداری	آزمون تی	پایین ترین حد	بالا ترین حد	حد متوسط
اعتماد	۶	۲۵/۳۰	۰/۰۰۰	۱۸۳/۷۳	۲۲/۰۶	۲۲/۵۳	۲۲/۳۰
مشارکت	۶	۲۰/۰۲	۰/۰۰۰	۹۲/۴۷	۱۷/۰۲	۱۷/۳۷	۱۷/۰۲
انسجام اجتماعی	۵	۲۰/۱۸	۰/۰۰۰	۸۵/۷۸	۱۷/۱۸	۱۷/۵۷	۱۷/۱۸

توافق معنادار در این زمینه است.

- مقایسه میانگین میزان سرمایه اجتماعی و عدالت

- مشارکت

شهری در محله ها

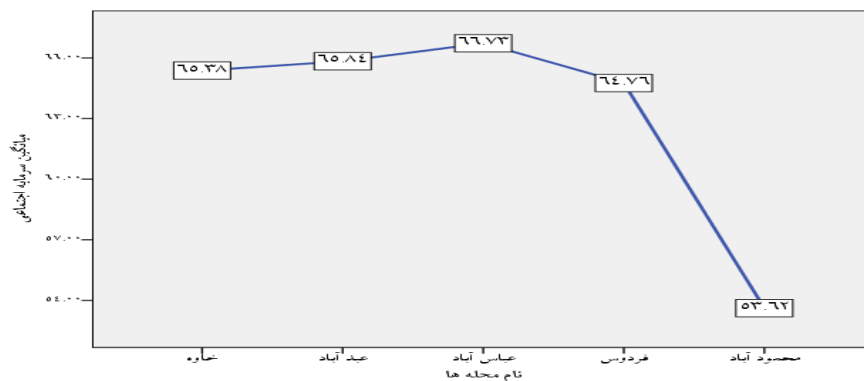
برای ارزیابی میزان مشارکت در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، شش گویه در نظر گرفته شد که با توجه به تعداد گویه ها، حد متوسط محاسبه شده برابر ۱۷/۰۲ است. میانگین مشارکت پاسخگویان، ۲۰/۰۲ است که بالاتر از حد متوسط است. همچنین سطح معناداری محاسبه شده ($P\text{-Value}=۰/۰۰۰۰$) بیانگر توافق معنادار در این زمینه است.

در محله ها در مورد تمام شاخص ها، با استفاده از آنالیز واریانس، به مقایسه میانگین هر شاخص در محله های مختلف پرداخته می شود. ساختار فرض های آماری در این موارد به این صورت است که فرضیه H_0 نشانگر برابری میانگین شاخص مورد بررسی در تمام محله ها است. در صورتیکه نتیجه این آزمون به رد این فرضیه منجر شود، می توان نتیجه گرفت که میانگین های این شاخص در محله های مختلف با یکدیگر برابر نیستند. در هر مورد، پیش از انجام آنالیز واریانس، یک نمودار میانگین برای نمایش توصیفی تفاوت در فازهای مختلف رسم شده است.

- انسجام اجتماعی

برای ارزیابی میزان انسجام اجتماعی در محلات واقع در شهر فردوسیه - شهرستان شهریار، پنج گویه در نظر گرفته شد که با توجه به تعداد گویه ها، حد متوسط محاسبه شده برابر ۱۷/۱۸ است. میانگین انسجام اجتماعی پاسخگویان، ۲۰/۱۸ است که بالاتر از حد متوسط است. همچنین سطح معناداری محاسبه شده ($P=۰/۰۰۰۰$) (Value) توافق معنادار جامعه نمونه را در این زمینه نشان می دهد.

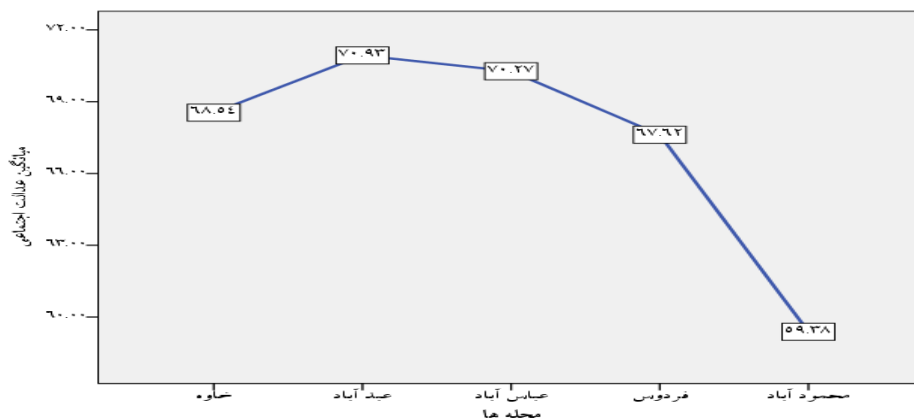
- میانگین سرمایه اجتماعی در محله ها
مطابق شکل (۲)، میانگین سرمایه اجتماعی، تفاوت زیادی را در محله های مختلف نشان می دهد که برای بررسی معنادار بودن آن، از آنالیز واریانس استفاده می - شود. نتایج آنالیز واریانس در جدول (۶) قابل مشاهده است.

شکل ۲- میانگین سرمایه اجتماعی در محله‌ها

جدول ۶- نتایج آنالیز واریانس برای مقایسه میانگین سرمایه اجتماعی در محله‌ها

مؤلفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آزمون F	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۱۹۰۰/۲۹۴	۴	۴۷۵/۰۷۳	۹/۸۷۳	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۶۲۶۳/۶۰۱	۳۳۸	۴۸/۱۱۷	-	-
کل	۱۸۱۶۳/۸۹۵	۳۴۲	-	-	-

شکل ۳- میانگین عدالت شهری در محله‌ها

همانطور که مشاهده می‌شود، مقدار P-Value از ۰/۰۵ کمتر است؛ بنابراین، می‌توان فرضیه H0 را رد کرد و

معنادار بودن آن، از آنالیز واریانس استفاده می شود. نتایج آنالیز واریانس در جدول (۷) قابل مشاهده است. همانطور که مشاهده می شود، مقدار P-Value از ۰/۰۵ کمتر است؛ بنابراین، می توان فرضیه H_0 را رد کرد و نتیجه گرفت که بالاترین میانگین عدالت شهری به محله عبدآباد و پایین ترین میانگین، به محله محمودآباد مربوط می شود.

نتیجه گرفت که بالاترین میانگین سرمایه اجتماعی به محله عباس آباد و پایین ترین میانگین، به محله محمود آباد مربوط می شود.

- میانگین عدالت شهری در محله ها

مطابق شکل (۳)، میانگین عدالت شهری، تفاوت زیادی را در محله های مختلف نشان می دهد که برای بررسی

جدول ۷- نتایج آنالیز واریانس برای مقایسه میانگین عدالت شهری در محله ها

مؤلفه ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آزمون F	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۱۷۴۵/۴۷۵	۴	۴۳۷/۱۱۹	۲/۶۱۸	۰/۰۳۵
باقیمانده	۵۶۴۳۹/۵۴۳	۳۳۸	۱۶۶۹۸۱	-	-
کل	۵۸۱۸۸/۰۱۷	۳۴۲	-	-	-

پیرسون نشان می دهد که در سطح احتمال ۹۹ درصد، بین دو متغیر عدالت شهری با سرمایه اجتماعی رابطه معناداری با میزان (۰/۵۲۳) وجود دارد و می توان گفت فرضیه فوق تأیید می شود (P-Value=۰/۰۰۰).

- آزمون فرضیه ها
برای تعیین رابطه میان عدالت شهری و سرمایه اجتماعی، از روش تحقیق کمی رابطه ای و در تحلیل رابطه ای از روش همبستگی و تکنیک همبستگی پیرسون استفاده شد. در همین زمینه، نتایج آزمون ضریب همبستگی

جدول ۸- نتایج آزمون همبستگی برای ارزیابی رابطه میان عدالت شهری با سرمایه اجتماعی

متغیرها	عدالت اجتماعی	سرمایه اجتماعی
عدالت شهری	۱	$r=0.523^{**}$ $P=0.000$
سرمایه اجتماعی	$r=0.523^{**}$ $P=0.000$	۱

* = معنی داری در سطح ۰/۹۵ ** = معنی داری در سطح ۰/۹۹

برای بررسی سهم عوامل تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی در عدالت شهری، از روش رگرسیون چند متغیره به روش همزمان (Enter) استفاده شد. در اینجا اعتماد، انسجام اجتماعی و مشارکت به عنوان متغیرهای پیش بین و عدالت شهری به عنوان متغیر ملاک در نظر گرفته شدند.

جدول ۹- تحلیل رگرسیون عوامل موثر بر عدالت شهری

Sig.	F	Std	R ² _{Ad}	R ²	R	شاخص آماری مدل رگرسیون
۰/۰۰۰	۱۵۸/۸۷	۸/۴۴	۰/۵۸۱	۰/۵۸۴	۰/۷۶۴	۱

است. همچنین مدل رگرسیون معنی دار است زیرا مقدار F در سطح ۰/۰۵ معنی دار می‌باشد (Sig=۰/۰۰۰) و می‌توان گفت که عوامل (اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی) قادرند به میزان ۵۸/۱ درصد تغییرات متغیر "عدالت شهری" را تبیین کنند.

بر اساس جدول (۹) ضریب همبستگی بین ابعاد سرمایه اجتماعی در پیش‌بینی عدالت شهری $r=۰/۷۶۴$ می‌باشد که با توجه به مقدار ضریب تعیین تعدیل شده ۰/۵۸۱ $R^2=$ حدود ۵۸/۱ درصد از عدالت اجتماعی توسط عوامل (اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی) قابل تبیین

جدول ۱۰- ضرایب رگرسیونی مربوط به پیش‌بینی عدالت شهری

Sig.	t	Beta	Std.Error	B	شاخص آماری مدل رگرسیون
۰/۰۰۰	-۳/۶۵۱	-۰/۱۳۱	۰/۲۰۹	-۰/۷۶۳	اعتماد (X ₁)
۰/۸۵۰	۰/۱۸۹	۰/۷۷۸	۰/۱۴۷	۰/۰۲۸	مشارکت (X ₂)
۰/۰۰۰	۲۰/۱۰۴	۰/۰۰۷	۰/۱۳۶	۲/۷۳۷	انسجام اجتماعی (X ₃)
-	-	-	۵/۵۲۴	۳۲/۱۶۲	ضریب ثابت

را آزمون می‌کند. سطح معنی داری ضریب اعتماد و کارایی کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین در مدل رگرسیون باقی می‌مانند. ضرایب استاندارد نشان می‌دهد که کارایی

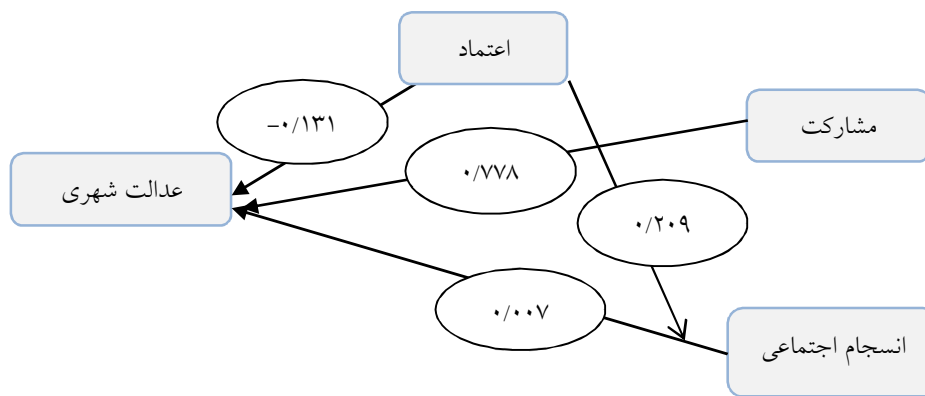
جدول فوق ضرایب استاندارد (β) و ضرایب غیر استاندارد (B) متغیرها را نشان می‌دهد. مقدار t و سطح معنی داری آن معنی دار بودن ضرایب هر یک از متغیرها

$$= ۳۲/۱۶۲ - ۰/۷۶۳(X_1) + ۰/۰۲۸(X_2) + ۰/۲/۷۳۷(X_3)$$

عدالت شهری

پس از به دست آمدن ضرایب بتا، تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را از طریق تحلیل مسیر محاسبه گردید. از آنجایی که در دیاگرام تحلیل مسیر از ضرایب بتا استفاده می شود و این ضرایب نیز به صورت استاندارد شده می باشند، بنابراین می توان اثرات متغیرهای مختلف را با همدیگر مقایسه کرد و مؤثرترین آنها را تعیین کرد.

با ضریب $\beta=۰/۷۷۸$ بیشترین سهم و اعتماد به صورت متوالی با ضریب $\beta=-۰/۱۳۱$ کمترین سهم را در پیش بینی عدالت اجتماعی دارا می باشد. قابل ذکر است که ضریب ثابت نیز در پیش بینی متغیر "عدالت شهری" معنی دار شده است ($\text{sig}<۰/۰۵$). بر اساس ضرایب استاندارد نشده می توان معادله رگرسیونی زیر را برای پیش بینی عدالت شهری بر حسب عوامل مؤثر تنظیم کرد:

شکل ۴- مدل تحلیل مسیر برای عدالت شهری

و اعتماد دارای بیشترین اثر غیر مستقیم است. مشارکت، انسجام اجتماعی و اعتماد به ترتیب بر عدالت شهری اثر می گذارد.

۴- نتیجه گیری

بر اساس مطالعات و یافته های نظری و مطالعات میدانی در منطقه مورد مطالعه، برای ارزیابی رابطه میان عدالت شهری و سرمایه اجتماعی و سنجش خانوارهای محله ها،

هر متغیری دارای دو اثر مستقیم و غیرمستقیم است که از مجموع آنها اثر کلی به دست می آید. در جدول (۱۱) اثرات مستقیم و غیرمستقیم و کلی متغیرهای مستقل بر متغیر عدالت شهری نشان داده شده است. برای به دست آوردن اثر کل، اثرات مستقیم و غیرمستقیم با همدیگر جمع شدند. همانطور که در جدول (۱۱) دیده می شود کارایی دارای بیشترین اثر مستقیم بر عدالت شهری است

از روش‌های توصیفی و آمار استنباطی از قبیل آزمون تی، همبستگی، رگرسیون و واریانس، در قالب فرضیه‌های

جدول ۱۱- اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیش بین بر متغیر ملاک

رتبه	اثر کل	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	عوامل مؤثر
۱	۰/۸۵۶	۰/۹۸۷	-۰/۱۳۱	اعتماد (X_1)
۳	۰/۰۰۷	-	۰/۰۰۷	مشارکت (X_2)
۲	۰/۷۷۸	-	۰/۷۷۸	انسجام اجتماعی (X_3)

نشان می‌دهد بین دو متغیر عدالت شهری و سرمایه اجتماعی، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($P=۰/۰۰۰$ Value) و فرضیه فوق تأیید می‌شود. با توجه به آزمون تی، تأثیر متغیرهای اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی بر سرمایه اجتماعی و تأثیر متغیرهای برابری و مساوات، قانون‌مندی، اعطای حقوق و توازن بر عدالت شهری معنادار است. در مجموع، سرمایه اجتماعی، مجموعه روابط بین فردی است که با شاخصه‌هایی مانند مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی شناخته می‌شود. در این مطالعه نشان داده شد که میان سرمایه اجتماعی و عدالت شهری، رابطه مثبت وجود دارد؛ یعنی با افزایش عدالت شهری میزان سرمایه اجتماعی افزایش می‌یابد. این امر با مطالعات میدانی و پیمایشی در محله‌هایی با سرمایه اجتماعی بالا تأیید شد که در آن‌ها، روابط بین‌فردی، میزان ارتباطات اجتماعی و اعتماد به یکدیگر به میزان شایان توجهی بالاست که سرمایه اجتماعی پیوندی را نشان می‌دهد. نتایج بدست آمده در مقایسه با مکاتب

تحقیق استفاده شد. با توجه به آزمون تی تک‌نمونه‌ای در محله‌ها، میزان رضایت از تمام ابعاد عدالت شهری و همچنین میزان سرمایه اجتماعی به شرح زیر است: میزان رضایت از برابری و مساوات، قانون‌مندی، اعطای حقوق و توازن در سطحی بالاتر از حد متوسط در محله‌های شهری قرار دارد. همچنین میزان اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی نیز در سطحی بالاتر از حد متوسط قرار دارد.

با توجه به آزمون واریانس (مقایسه میانگین میزان سرمایه اجتماعی و عدالت شهری در محله‌ها) نتایج زیر به دست آمد: مطابق شکل ۲، محله‌های عبدالآباد، عباس آباد، خاوه، فردوس و محمودآباد به ترتیب بیشترین میزان عدالت شهری را دارند و مطابق شکل ۳، محله‌های عباس آباد، عبدالآباد، خاوه، فردوس و محمودآباد به ترتیب دارای بیشترین میزان سرمایه اجتماعی هستند. بدین معنا که در محله‌هایی که عدالت شهری بالاست، میزان سرمایه اجتماعی بالاست. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

همیشگی شهروندان هر جامعه‌ای، عدالت شهری است. بنابراین با توجه به اینکه، موضوع عدالت شهری از در بین آحاد افراد یک جامعه جایگاه والایی اهمیت و برخوردار است (هزارجریبی، ۱۳۹۰)؛ در این پژوهش، به شاخص‌های مورد استفاده عدالت شهری در چهار سطح برابری و مساوات، قانون‌مندی، اعطای حقوق و توازن توجه شده است. بر اساس میانگین عدالت شهری در محلات واقع در شهر فردوسی - شهرستان شهریار، تفاوت زیادی در محله‌ها وجود دارد. محله عبدالآباد بالاترین میانگین عدالت شهری و محله محمودآباد پایین‌ترین میانگین را دارد. همچنین به شاخص‌های مورد استفاده سرمایه اجتماعی در این پژوهش، از سه سطح اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی توجه شده است. بر این اساس، بالاترین میانگین سرمایه اجتماعی به محله عباس‌آباد و پایین‌ترین میانگین به محله محمودآباد مربوط است. از آنجا که بین سرمایه اجتماعی و عدالت شهری رابطه معناداری وجود دارد، باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که در محله‌هایی که میزان سرمایه اجتماعی و همچنین میزان عدالت شهری اندک است، بتوان با اتخاذ تدابیر و برنامه‌ریزی‌های مناسب، کیفیت این دو را افزایش داد. همچنین با اجرای طرح‌های پژوهشی در این زمینه می‌توان گام مؤثری در جهت بهبود سرمایه اجتماعی و بالارفتن میزان عدالت شهری در محله‌ها برداشت. با توجه به وجود رابطه میان عدالت شهری و سرمایه اجتماعی، راهکارهایی برای افزایش آنها ارائه می‌شود:

رادیکال، فرهنگی نو، جغرافیای ساختاری و انتقادی نشان می‌دهد که در محله های شهر فردوسی شهروندان خواستار برقراری عدالت در تصمیمات گرفته شده دارند و تاثیر متغیرهای برابری و مساوات بر عدالت شهری نشان می‌دهد. از دیدگاه اونیل نیز یک ساختار تساوی طلبانه پیش شرطی برای دربرگیرندگی همه شهروندان است که این مشارکت شهروندان نیز در مقایسه با شهر فردوسی به چشم می‌خورد و رابطه آن را با سرمایه اجتماعی معنادار می‌کند. در کل می‌توان گفت همه نظریات موجود در پیشینه پژوهش به عبارتی با نتایج بوجود آمده در مقاله به یکسو در حرکتند و می‌توان گفت در میان سرمایه اجتماعی و عدالت شهری رابطه‌ی معنادار و مثبتی وجود دارد.

۵- پیشنهادها

عدالت از مفاهیمی است که عقل جمعی همه افراد بشر، آن را نیکو می‌شمرد. عدالت به مثابه مفهومی، با سطح انتزاع بسیار بالا، از دیر باز ذهن بشر را به خود مشغول داشته است تا جایی که مباحثه درباره چیستی عدالت، به مثابه یکی از محوری‌ترین سئوالات فلسفه سیاسی، همچنان استمرار دارد. در ارتباط با مفهوم عدالت، مفاهیمی چون برابری، انصاف و گاهی مساوات نیز مطرح می‌شوند که گاهی مترداف با آن و گاهی با مفهومی متفاوت با آن به کار گرفته شده‌اند. در واقع تحقق عدالت، سنگ پایه مشروعیت حاکمیت و مبنای توجیه ضرورت وجود دولت تلقی می‌شود. واقعیت این است که دغدغه خاطر

جدول ۱۵- راهکارها و پیشنهاداتی در ارتقای سرمایه اجتماعی و عدالت شهری شهر فردوسیه

راهکارهای ارتقای سرمایه اجتماعی در شهر فردوسیه	راهکارهای ارتقای سرمایه اجتماعی در شهر فردوسیه
توزیع عادلانه امکانات شهری در محلات شهر فردوسیه	ایجاد شورایی در محله‌های شهر فردوسیه
پذیرش تصمیمات صحیح شهری توسط شهروندان شهر فردوسیه	اعتماد شهروندان به شورای شهر فردوسیه
ایجاد حس تعلق به مکان زندگی	ایجاد مشارکت در میان شهروندان شهر فردوسیه
دوام و بقاء عدالت جنسی در کل شهر و محلات	ایجاد نهادهای اجتماعی محله محور برای گرد آمدن شهروندان
جلوگیری از قومیت گرایی در محلات شهر فردوسیه	استفاده از تجربه و کارایی ریش سفیدان محلات شهر فردوسیه
ایجاد مساجد در هر محله شهر فردوسیه	ایجاد رابطه مناسب یا همسایگان و مشارکت با آن‌ها
درخواست نظرات شهروندان در برابری خدمات در هر محله	همکاری و تعاون با شهروندان در سطح محلات

منابع

- اطهاری، کمال (۱۳۸۱)، عدالت در فضا، مجله هفت شهر، شماره ۹، صص ۳۳-۲۵.
- اصلانی، فیروز، فتاحی زفرقندی، علی (۱۳۹۳)، مشارکت عمومی در اداره حکومت اسلامی حق یا تکلیف؟، شماره ۸، صص ۸۸-۶۵.
- پانتم، روبرت (۱۳۸۰)، دموکراسی و سنت های مدنی، ترجمه: محمد تقی دلفروز، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور، انتشارات روزنامه.
- پیران، پرویز (۱۳۹۲)، مبانی مفهومی و نظری سرمایه اجتماعی، نشر علم، تهران.
- حاتمی نژاد، حسین، راستی، محسن (۱۳۸۵)، عدالت فضایی و عدالت اجتماعی، مجله زمین، شماره ۹، صص ۵۰-۳۸.
- حاتمی نژاد، حسین، منوچهری میانداوب، ایوب، بهارلو، ایمان، ابراهیم پور، احمد، حاتمی نژاد، حجت (۱۳۹۱)، شهر و عدالت اجتماعی: تحلیلی بر نابرابری های محله ای (مطالعه موردی: محله های قدیمی شهر میانداوب، شماره ۸۰، صص ۶۴-۴۱).
- حاتمی، وحیده، مضطرزاده، حامد (۱۳۸۷)، مفهوم عدالت و رابطه آن با شهر، مجله جستارهای شهرسازی، شماره ۲۵ و ۲۴، صص ۴۷-۴۰.

کرمی، قاسم، لطفی، محمدصادق (۱۳۸۷)، عدالت جغرافیایی در برنامه ریزی فضای جغرافیایی، مجله پژوهشنامه عدالت اجتماعی، مجمع تشخیص مصلحت نظام مرکز تحقیقات استراتژیک.

لطفی، صدیقه، منوچهری، ایوب، آهار، حسن (۱۳۹۲)، شهر و عدالت اجتماعی، تحلیلی بر نابرابری های محله ای (مورد: محلات مراغه)، نشریه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸.

مرصوصی، نفیسه (۱۳۸۳)، «تحلیل فضایی عدالت اجتماعی در شهر تهران»، ماهنامه پژوهشی آموزشی شهرداریها، شماره ۶۵، انتشارات سازمان شهرداری ها. موسوی، میرنجف (۱۳۸۷)، شکل پایدار شهری و عدالت اجتماعی: مطالعه موردی یزد. طرح تحقیقاتی، دانشگاه جامع پیام نور یزد.

مرصوصی، نفیسه (۱۳۸۳)، تحلیل فضایی از عدالت اجتماعی در تهران، پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران. موسوی، میرنجف (۱۳۹۱)، شکل پایدار شهر و عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: شهر میاندوآب)، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۸۰، صص ۱۹۲-۱۷۷. نوعی، غلامرضا (۱۳۸۰)، مفهوم عدالت در آینه قرآن، مجله گلستان قرآن، شماره ۷۷، صص ۳۴-۳۱.

هاروی، دیوید (۱۳۷۹)، عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه: فرخ حسامیان، محمدرضا حائری و منادی زاده، جلد دوم، انتشارات فرآیند برنامه ریزی شهری تهران، تهران.

خلف خانی، مهدی (۱۳۸۷)، نهادهای مدنی به عنوان سرمایه اجتماعی و عدالت اجتماعی، مجله پژوهشنامه عدالت اجتماعی، مجمع تشخیص مصلحت نظام مرکز تحقیقات استراتژیک، صص ۳۷-۷۰.

خوش روی، قهرمان، (۱۳۸۵)، عدالت اجتماعی و فضای شهر، اولین همایش ملی عمران شهری، سنندج.

رضایی، محمدرضا، تسلیم، سمانه (۱۳۹۵)، تحلیل فضایی رابطه میان کیفیت محیط شهری و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: محله های شهر یزد)، پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۴۸، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۵، صص ۲۶۲-۲۴۵.

ساوج، مایک و آلن وارد (۱۳۸۰)، جامعه شناسی شهری، ترجمه: ابوالقاسم پوررضا، انتشارات سمت، تهران. صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷)، طراحی و برنامه ریزی امنیت در محیط زیست شهری، سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، تهران.

صالح امیری، سید رضا، رضایی، زهرا (۱۳۸۷)، بررسی مفهومی عدالت اجتماعی، مجله پژوهشنامه عدالت اجتماعی، مجمع تشخیص مصلحت نظام مرکز تحقیقات استراتژیک، صص ۳۵-۱۱.

ضرابی، اصغر، مغانی رحیمی، بهنام (۱۳۸۵)، تاثیر جهانی شدن بر عدالت اجتماعی با تاکید بر عدالت فضایی، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، سال ۲۱، شماره ۳۴.

Capital as Rural Development Indicators in Indonesia (Case: Malang Regency, Indonesia), *Social and Behavioral Sciences* 211 (2015) 370 – 374.

Preliminary Research, *Social and Behavioral Sciences* 211 (2015) 383 – 389.

Marshall Gordon(2009), *Dictionary of sociology*, second edition, oxford university press .

O’Neill ,Shane(2011), *critical theory .democratic justice and globalization .critical horizons* ,koninklijke Brill NV, leiden.

Surya,Batara (2016), *The processes analysis of urbanization, spatial articulation, social change and social capital difference in the dynamics of new town development in the fringe area of Makassar City (case study: In Metro Tanjung Bunga Area,Makassar City)*, *Social and Behavioral Sciences* 227 (2016) 216 – 231.

Vilar,katila,Cartes, Ivan(2016), *Urban design and social capital in slums. Case study: Moravia’s neighborhood, Medellin, 2004-2014*, *Social and Behavioral Sciences* 216 (2016) 56 – 67.

Yourike Prasisca,Surjono,Rizal Sutikno, Fauzul(2015), *Gender Equality and Social*